

Laura Kovač,¹ Joca Zurc,²  Mateja Pšunder² 

Zaznani odnosi romskih učencev z neromskimi vrstniki in njihove izkušnje z medvrstniškim nasiljem

Izvleček

V prispevku raziskujemo, kako romski učenci v slovenskih osnovnih šolah zaznavajo odnose z neromskimi vrstniki ter doživljajo medvrstniško nasilje. Poudarimo pomen medosebnih odnosov za dobrobit učencev ter pomembnost ustvarjanja varnega, spodbudnega in vključujočega šolskega okolja. Rezultati našega empiričnega kvalitativnega raziskovanja z delno strukturiranimi intervjuji na vzorcu 20 učencev iz romskih naselij v Sloveniji kažejo, da učenci večinoma dojemajo odnose v šolah kot pozitivne in prijateljske, vendar se še vedno soočajo z medvrstniškim nasiljem in diskriminacijo na podlagi etnične pripadnosti. Odzivi na nasilje vključujejo povračilo, iskanje pomoči pri učiteljih ali pasivno ignoriranje dogodkov. Ugotovitve poudarjajo pomen spodbujanja medetničnih odnosov, vključujočih praks in varnega šolskega okolja ter prispevajo k razumevanju posebnosti vključevanja romskih učencev v slovenski šolski sistem.

Ključne besede

vrstniški odnosi, medvrstniško nasilje, osnovna šola, romski učenci, dobrobit učencev v šoli

Corresponding author

Laura Kovač, Ljudska univerza Lendava, Lendava, Slovenija; **e-mail:** laura.kovac@student.um.si

¹ Ljudska univerza Lendava, Lendava, Slovenija

² Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta, Oddelek za pedagogiko, Maribor, Slovenija

1. Uvod

Šola ima ključno vlogo pri vzpostavljanju varnega, spodbudnega in vključujočega okolja, v katerem vladajo sprejemajoči in spoštljivi odnosi, ki vsem omogočajo dobro počutje, uspešno učenje ter napredovanje v šolskem sistemu. Šolski razred je namreč več kot le prostor, kjer poteka proces učenja in z njim povezane formalne aktivnosti. Je prostor z bogatim socialnim okoljem, ki predstavlja kontekst za učenje socialnega vedenja (Košir 2013). V njem potekajo stalne interakcije med udeleženci ter se oblikuje pripadnost določenim socialnim skupinam (Peklaj & Pečjak 2015). Številni avtorji (Cornelius-White 2007; Oberle & Schonert-Reichl 2013; Rambaran et al. 2017) poudarjajo, da so socialni odnosi tesno povezani z različnimi vidiki šolske uspešnosti učencev ter tudi z njihovim celostnim dobrim počutjem v šoli (Elovainio et al. 2011; Pietarinen et al. 2014). Medosebni odnosi tako niso zgolj spremljevalni dejavnik šolskega življenja, temveč lahko odločilno prispevajo k učenčevemu uspehu, motivaciji in osebemu razvoju. Poleg tega predstavljajo pomemben varovalni dejavnik pred izpostavljenostjo kakršnikoli obliki medvrstniškega nasilja (Jenkins et al. 2016).

V prispevku obravnavamo medvrstniške odnose romskih učencev v slovenskih osnovnih šolah ter njihove izkušnje z medvrstniškim nasiljem. Pomembno pozornost namenjamo temu, kako romski učenci zaznavajo odnose z neromskimi vrstniki, s katerimi se družijo, kakšno podporo in pomoč prejemajo od svojih sošolcev ter kako dojemajo konflikte z njimi. Poleg tega proučujemo njihove izkušnje z medvrstniškim nasiljem, pri čemer izhajamo iz ugotovitve, da je etnična pripadnost lahko dejavnik tveganja za pojav nasilja (Maynard et al. 2016; Nikolaou et al. 2019; Kozmus & Pšunder 2019). Posebej nas zanima, kako se romski učenci odzivajo na nasilje. Na ta način želimo prispevati k poglobljenemu razumevanju socialne dinamike med romskimi in neromskimi učenci ter etnično motiviranih konfliktov, kar omogoča razvoj praks in pristopov, ki spodbujajo pozitivne medvrstniške odnose in vključujoče šolsko okolje.

2. Teoretično ozadje

Da bi razumeli, kako se romski učenci vključujejo v šolsko okolje, je najprej pomembno osvetliti vlogo vrstniških odnosov v vsakdanjem šolskem življenju, saj so ti tesno povezani tako s počutjem kot z učno uspešnostjo učencev. Raziskave potrjujejo, da so pozitivni odnosi med vrstniki pomembno povezani z dobrim počutjem učencev v šoli. Antonopoulou et al. (2019) ugotavljajo, da kakovostno prijateljstvo zmanjšuje obču-

tek osamljenosti in povečuje samozavest učencev. Spori v prijateljskih odnosih in pomanjkanje zaznane pomoči vrstnikov so zmerno povezani s slabšim počutjem, medtem ko pozitivni odnosi med vrstniki delujejo kot varovalni dejavnik za učence, ki imajo slabše predhodne izkušnje z vrstniki (Moses & Villodas 2017). Intimnost v vrstniških odnosih, ki vključuje izmenjavo osebnih občutkov, zaznavanje bližine in izkazovanje skrbi, predstavlja pomemben vir socialne podpore za mladostnike.

Pozitivni odnosi vrstnikov so povezani z učnimi dosežki in motivacijo; učenci, ki preživljajo veliko časa s svojimi vrstniki, imajo boljši odnos do šole, zlasti takrat, kadar šola predstavlja enega glavnih kontekstov, v katerem mladostniki prek različnih dejavnosti komunicirajo z vrstniki (Moses & Villodas 2017). Raziskave so prav tako pokazale, da je za učence, ki so bolj priljubljeni pri vrstnikih, značilna večja vključenost in udeležba pri učnih dejavnostih (Engels et al. 2017). Tudi Oberle & Schonert-Reichl (2013) ugotavljata, da je socialna sprejetost med vrstniki tesno povezana z učnim uspehom. Liem & Martin (2011) ugotavljata, da so pozitivni odnosi med posamezniki istega in nasprotnega spola povezani z učnimi dosežki in samopodobo, pri čemer je povezava močnejša med pripadniki istega spola. Zucchetti et al. (2015) potrjujejo dvosmerno vlogo prijateljstva in učnih dosežkov; kakovostna prijateljstva napovedujejo boljše učne dosežke in obratno. Prav tako Ricard & Pelletier (2016) ugotavljata, da so vzajemna prijateljstva pomembno povezana z motivacijo učencev, medtem ko pomanjkanje vzajemnega prijateljstva zmanjšuje motiviranost za šolsko delo.

Medvrstniški odnosi so tesno povezani tudi z vedenjem učencev. Pivec & Kozina (2019) sta na osnovi izvedene raziskave med slovenskimi osnovnošolci ugotovili, da učenci, ki svoje odnose z vrstniki doživljajo kot pozitivne, poročajo o nižji stopnji viktimizacije, kar jih varuje pred medvrstniškim nasiljem. Podobno Jenkins et al. (2016) izpostavljajo, da pomanjkanje vrstniške podpore povečuje tveganje za socialne, čustvene in vedenjske težave. Cho et al. (2019) opozarjajo, da mladostniki, vključeni v vrstniške skupine s pogostejšimi prestopniškimi dejanji, pogostejše poročajo, da tudi sami ustrahujejo druge. Van Hoorn et al. (2016) pa dokazujejo, da lahko vrstniki neposredno vplivajo na prosocialno vedenje mladostnikov; pozitivne povratne informacije spodbujajo prosocialno vedenje, negativne prosocialne informacije pa ga zmanjšujejo. To kaže, da je za preprečevanje nasilja v šolah ključno zavedanje pomena spodbudnih medvrstniških odnosov (Jenkins et al. 2016).

Kljub številnim varovalnim učinkom vrstniških odnosov pa šolsko okolje lahko predstavlja tudi prostor tveganj. Ena najpogostejših raziskovanih oblik negativnih izkušenj učencev v socialnem okolju je medvrstniško

nasilje, ki ima resne posledice za žrtve in širšo vrstniško skupnost. Medvrstniško nasilje je opredeljeno kot ponavljajoče se in namerno agresivno vedenje posameznika ali skupine, usmerjeno proti drugemu posamezniku, ki se odvija v daljšem časovnem obdobju (Olweus 1995; Smith & Sharp 2006). Pri tovrstnem vedenju je značilno neravnovesje moči med povzročiteljem in žrtvijo, ki se lahko kaže v fizični ali psihični premoči, socialnem statusu in pripadnosti večinski skupini (Olweus 1995; Pečjak et al. 2021).

Zaradi neravnovesja moči se žrtev nasilju pogosto težko ali sploh ne more učinkovito zoperstaviti, kar pri njej povzroči občutek nemoči ter strahu (Lešnik Mugnaioni et al. 2009; Pušnik 2012). Medvrstniško nasilje je pogosto skrito šolski avtoriteti, povzročitelji nasilja pa praviloma ne pričakujejo, da se bo njihovo dejanje razkrilo ter da bodo zanj odgovarjali (Pečjak 2014).

Pečjak et al. (2021) opisujejo tri vloge učencev v medvrstniškem nasilju, in sicer vlogo povzročitelja nasilja, vlogo žrtve ter vlogo opazovalca, pri čemer se lahko vloga povzročitelja in žrtve tudi prekrivata. Povzročitelji nasilja so pogosto manj uspešni, imajo negativna prepričanja o drugih ter izražajo višjo stopnjo internalizacije ali eksternalizacije jeze, ob tem pa izkazujejo nižjo afektivno, a višjo kognitivno empatijo. Za žrtve medvrstniškega nasilja je značilno, da so navadno manj vključene v vrstniško skupino, hkrati pa postajajo kot žrtve vedno bolj osamljene, saj imajo povzročitelji nasilja velik vpliv tudi na učence, ki nasilje opazujejo. Od ostalih učencev se razlikujejo po značilnostih, ki niso v skladu s tem, kar določena vrstniška skupina vrednoti kot zaželeno in sprejemljivo. Dolgotrajno doživljanje nasilja vodi do težav ponotranjenja, kot so anksioznost, depresivnost in nizka samopodoba. Učenci, ki so hkrati žrtve in izvajalci nasilja, predstavljajo relativno manjšo, a najbolj ogroženo skupino z vidika duševnega zdravja.

V raziskovanju medvrstniškega nasilja je poleg njegove razširjenosti treba upoštevati tudi širši družbeni in kulturni kontekst. Motivi učencev za agresivno vedenje so lahko različni in prepleteni med seboj (Pečjak 2014). Spoznanja kažejo, da so pomemben razlog za pojav medvrstniškega nasilja tudi etnične, rasne in kulturne značilnosti učencev, ki se razlikujejo od značilnosti večinske skupine. Ti dejavniki so močno povezani z obstoječimi neravnovesji moči med različnimi skupinami učencev v šoli (Nikolaou et al. 2019). Tudi Lešnik Mugnaioni et al. (2016) navajajo, da so žrtve nasilja pogostejše otroci, ki pripadajo ranljivim skupinam. Sem spadajo otroci drugih etničnih in verskih skupin, otroci migrantov in tujcev, istospolno usmerjeni otroci ter socialno in ekonomsko ogroženi otroci. Znotraj šolskega okolja so posebej ranljiva skupina tudi učenci

s posebnimi potrebami, ki so pogosteje izpostavljeni medvrstniškemu nasilju v primerjavi z njihovimi vrstniki. Omenjene skupine učencev se pogosteje kot njihovi vrstniki srečujejo z zavračanjem, poniževanjem, zasmehevanjem, socialno osamitvijo ter raznimi drugimi oblikami nasilja.

Med ranljive skupine v slovenskem šolskem prostoru sodijo tudi romski učenci. Rezultati raziskav, ki so proučevale pojav medvrstniškega nasilja v povezavi z etnično pripadnostjo, niso enotni. Medtem ko nekatere dokazujejo, da je pripadnost etnični manjšini dejavnik tveganja za nasilje, druge niso potrdile razlik v prisotnosti nasilja med učenci večinskega in učenci manjšinskega prebivalstva (Kozmus & Pšunder 2019). Walsh et al. (2016) pojasnjujejo, da je razlog za razhajanje rezultatov raziskav o etničnem nasilju v šolah velikokrat v tem, da raziskave temeljijo na majhnih in nereprezentativnih vzorcih ter uporabljajo različne kazalnike medvrstniškega nasilja. Kljub temu se v zadnjih dveh desetletjih v študijah vse bolj pogosto kažejo povezave med kulturno raznolikostjo in pojavom medvrstniškega nasilja (Rodriguez-Hidalgo et al. 2019).

Raziskave v Sloveniji (Berčon 2006; Koščak 2015) in drugod (Boda & Néray 2015; Kisfalusi 2016; Baciú & Lazar 2021; Rogers 2021) potrjujejo, da se romski učenci srečujejo z izključenostjo, diskriminacijo in ustrahovanjem na podlagi narodnosti, kar vodi k pogostejšim prijateljstvom z vrstniki iste etnične skupine ali včasih celo umiku iz šole. Raziskave kažejo, da so Romi izkušali žaljivke, socialno izolacijo ter se včasih skušali identificirati z večinskim prebivalstvom.

Ciprski raziskovalci (Nikolaou et al. 2019) so potrdili, da je etnična raznolikost dejavnik, ki lahko spodbudi nasilje med učenci in viktimizacijo v srednjih šolah. Dijaki etničnih manjšin so se pogosteje kot ciprski vrstniki počutili žrtve nasilja. Avtorji poudarjajo, da to ne pomeni nujno, da je priseljski status sam po sebi dejavnik tveganja v povezavi z viktimizacijo, temveč da ti učenci pogosteje zaznavajo sebe kot tarče nasilnih dejanj sovrstnikov. Podobno so tudi raziskovalci v ZDA ugotovili, da so mladoletni priseljenci pogosteje navajali izkušnje z medvrstniškim nasiljem kot njihovi vrstniki večinskega prebivalstva (Maynard et al. 2016).

Podobne ugotovitve so zabeležene tudi v Sloveniji. Kralj et al. (2013) so ugotovili, da se učenci, ki se niso opredelili kot pripadniki večinskega naroda, pogosteje soočajo z medvrstniškim nasiljem, zlasti s subtilnejšimi oblikami odnosnega ali verbalnega nasilja. Avtorji poudarjajo, da etnična pripadnost sicer ni nujno dejavnik medvrstniškega nasilja, je pa pomembna predispozicija tega pojava. Raziskava Kozmus in Pšunder (2019), izvedena med učenci 6. in 8. razreda, je pokazala, da so priseljski dečki pogosteje v vlogi opazovalcev medvrstniškega nasilja kot

njihovi slovenski vrstniki. Poleg tega se šestošolci priseljenci po poročanju pogosteje znajdejo tudi v vlogi žrtev.

3. Metode in raziskovalni pristop

Raziskava temelji na delno strukturiranih intervjujih z romskimi učenci iz romskih naselij v Prekmurju in na Dolenjskem. Nastala je v okviru magistrskega dela na Oddelku za pedagogiko Filozofske fakultete Univerze v Mariboru (Kovač 2021), njeni delni rezultati pa so bili že objavljeni v Kovač et al. (2023). V pričujočem prispevku prikazujemo, kako romski učenci zaznavajo odnose z neromskimi vrstniki in kakšne so njihove izkušnje z medvrstniškim nasiljem v slovenskih osnovnih šolah. Pozornost namenjamo tudi vprašanju, kako se romski učenci odzivajo na medvrstniško nasilje v osnovni šoli.

V raziskavi je sodelovalo 20 romskih učencev, ki so v šolskem letu 2019/2020 obiskovali 7.–9. razred osnovne šole in so živeli v romskih naseljih v Sloveniji v Prekmurju in na Dolenjskem. Natančneje je bilo v raziskavo vključenih 10 romskih učencev iz Prekmurja in 10 iz Dolenjske, od tega 12 deklet in 8 fantov. Intervjuvani romski učenci iz Prekmurja so prebivali v dveh romskih naseljih (Dolga vas in Pušča) in obiskovali štiri različne osnovne šole, medtem ko so učenci na Dolenjskem prav tako prebivali v dveh romskih naseljih (Žabjak-Brezje in Šmihel) in obiskovali tri različne osnovne šole.

Podatke smo zbirali s pomočjo delno strukturiranega intervjuja. Vprašanja za intervju so temeljila na vnaprej določenih izhodiščnih vprašanjih odprtega tipa, katerim smo med izvedbo intervjujev glede na potek razgovora z intervjuvanci dodajali podvprašanja. Zbiranje podatkov je potekalo od julija do avgusta 2020.

V Prekmurju smo se za izvedbo intervjujev dogovarjali neposredno s starši oziroma učenci, večinoma iz naselja, iz katerega prihaja prva avtorica, deloma pa tudi iz drugega naselja na podlagi njihovih poznanstev. Na Dolenjskem smo sodelovali z romsko aktivatorko iz Razvojno izobraževalnega centra Novo mesto, ki je z intervjuvanci uskladila termine in lokacije intervjujev ter nas pospremila v romska naselja do posameznih družin.

Intervjuje je osebno izvajala prva avtorica prispevka, individualno in v slovenskem jeziku, ob predhodnem pisnem soglasju staršev. Celotna metodologija raziskave je natančneje opisana v članku z naslovom *Teachers' Attitudes towards Roma Pupils from the Perspective of Roma Pupils and Their Mothers* (Kovač et al. 2023), v katerem smo avtorice predstavile del rezultatov, pridobljenih z raziskavo.

Zvočne posnetke intervjujev smo ob večkratnem poslušanju dobesedno prepisali v pisno obliko v programu Microsoft Word. Vse transkripcije smo anonimizirali in jih označili s črko R ter številko zaporednega intervjuja (od R1 do R20).

Pri obdelavi podatkov smo uporabili kvalitativno vsebinsko analizo. V transkripcijah smo najprej označili dele besedila, ki so bili relevantni za namen raziskave, ter jih razčlenili na najmanjše smiselne enote, ki so tvorile enote kodiranja. Tem enotam smo nato pripisali ustrezne kode in jih po podobnosti združevali v širše kategorije. V zadnjem koraku smo kategorije razvrstili glede na njihov pomen in oblikovali osrednje teme (Adam et al. 2012).

4. Glavne ugotovitve empirične raziskave

Rezultate prikazujemo v dveh poglavjih. V prvem poglavju, ki smo ga naslovili Zaznani odnosi romskih učencev z neromskimi vrstniki, pozornost namenimo ugotovitvam intervjujev glede druženja romskih učencev z vrstniki, prejete pomoči sošolcev, odnosa neromskih učencev do njih ter razlogom za konfliktno odnose. V drugem poglavju, naslovljenem Izkušnje romskih učencev z medvrstniškim nasiljem in odzivanje nanje, prikazujemo izkušnje romskih učencev z različnimi oblikami medvrstniškega nasilja zaradi etnične pripadnosti ter načine odzivanja nanj.

4.1 Zaznani odnosi romskih učencev z neromskimi vrstniki

Preglednica 1 prikazuje osrednje kategorije in kode, ki ponazarjajo, kako romski učenci doživljajo odnose z neromskimi vrstniki. Rezultati so razvrščeni v štiri kategorije: Druženje z vrstniki, Pomoč sošolcev, Odnos vrstnikov do romskih učencev ter Razlogi za konfliktno odnose, ki jih podrobneje predstavimo v nadaljevanju.

Romski učenci, ki so imeli v razredu sošolce iz romske skupnosti, so navedli, da se največ družijo prav z njimi, a hkrati tudi z neromskimi učenci. Dve učenki sta poudarili, da se družita izključno z romskimi in neslovenskimi sošolci, eden izmed učencev pa je izstopal z izjavo: »V šoli se ne družim z Romi.« (R11)

Učenci, ki v razredu niso imeli sošolcev iz romske skupnosti, so poročali, da se družijo z vsaj enim ali več sošolci, nekaj pa jih je izpostavilo, da se s sošolci sploh ne družijo.

Pri pogovoru o tem, s kom preživljajo odmore, so pogosto navajali, da slednje preživljajo z romskimi vrstniki, in sicer s svojimi sorodniki ali

pa z otroki iz istega naselja, pri čemer so od svojih neromskih sošolcev tudi prostorsko ločeni: »Jaz sem zunaj pred učilnico, pred vrati, oni [op. njeni neromski sošolci] pa grejo dol, ali grejo v knjižnico, na WC ali pa v razredu se igrajo.« (R12) Nekateri so navedli, da odmor preživljajo z obema skupinama, redko pa le z neromskimi vrstniki ali pa popolnoma sami.

Preglednica 1: Zaznani odnosi romskih učencev z neromskimi vrstniki v osnovni šoli

Tema	Kategorija	Koda
Zaznani odnosi romskih učencev z neromskimi vrstniki	Druženje z vrstniki	Druženje z romskimi sošolci Druženje z neromskimi sošolci Druženje z vsemi sošolci Brez družbe v razredu Druženje z romskimi vrstniki v času odmora Druženje z vsemi vrstniki v času odmora Druženje z neromskimi vrstniki v času odmora Brez družbe v odmoru
	Pomoč sošolcev	Nudijo pomoč Le ob zahtevi učiteljev Ne nudijo pomoči
	Odnos vrstnikov do romskih učencev	Večinoma prijazen odnos Posploševanje na podlagi etnične pripadnosti Vpliv neprimerne vedenja romskih vrstnikov Diskriminacijski odnos Odnos do Romov privzgojen doma
	Razlogi za konfliktne odnose	Manj pogosto druženje Slabši medosebni odnosi Verbalno nasilje Neprijaznost

Vir: Avtorjeva izdelava.

Intervjuvani učenci so potrdili, da si sošolci med seboj pomagajo, pri čemer so navedli, da so tudi sami vedno deležni pomoči s strani neromskih sošolcev. Čeprav so se najpogosteje za pomoč obračali na romske sošolce, so poudarili, da jim tudi neromski sošolci priskočijo na pomoč. Tako je na primer ena izmed intervjuvanih romskih učenk navedla: »Bolj ali manj mi vsi pomagajo, pa če kaj ne razumem, mi razložijo.« (R15) Podobno je navedel tudi intervjuvanec na vprašanje, kdo izmed sošolcev in na kakšen način mu pomaga: »Sošolke, katere so več razumele ta predmet, so mi razložile in pomagale, tudi sošolci.« (R10)

Trije učenci pa so navedli, da prostovoljne pomoči svojih sošolcev niso bili deležni ali so je bili deležni le redko. Ena učenka je pojasnila, da

se v primeru težav obrača na učiteljico in romsko pomočnico. Na vprašanje, ali je sošolce kdaj prosila za pomoč, pa je odgovorila: »Ne, ker ne pomagajo.« (R12) ter v nadaljevanju izpostavila dve sošolki, ki sta ji v preteklosti posodili svoje zvezke, vendar ju za to ni prosila sama, temveč je to storila učiteljica.

Več kot polovica intervjuvancev je izpostavila, da neromski vrstniki do romskih niso vedno prijazni, saj pogosto posplošujejo vedenje posameznikov na celotno romsko skupnost. Posledično je njihov odnos do romskih učencev slabši, kot bi lahko bil: »Nekateri so nas sodili prej, kot so kaj izvedeli. Če je eden kriv, so oni smatrali, kao da smo vsi krivi.« (R7)

Pokazalo se je tudi, da je odnos neromskih vrstnikov odvisen od odnosa romskih vrstnikov. Nekateri intervjuvanci so menili, da so neprijaznost povzročali romski vrstniki sami s svojim vedenjem do vrstnikov in učiteljev: »Malo preveliki frajeri so bili [op. romski vrstniki], grdo so se obnašali do učiteljev in do učencev.« (R10) Podobno je opisala še ena učenka, ki je na vprašanje, zakaj so nekateri vrstniki prijazni do njih, drugi pa ne, pojasnila: »Ko se lepo pač vedemo do njih. Pač ne govorimo takšnih besed, obnašanje.« (R13) Še en učenec je poročal: »Mene čisto vsi marajo, drugih ne, ker počnejo samo probleme [...] agresivne, samo tepst se hočejo.« (R11)

Nekaj romskih učencev je posebej izpostavilo tudi diskriminatorsen odnos, ki so ga pripisali predsodkom staršev večinskega prebivalstva: »Najbrž vplivajo starši, ki govorijo na primer ne družijo se z njimi, pa tako.« (R14)

Kot pogost razlog za konflikte so intervjuvanci navajali, da se z učenci večinskega prebivalstva manj družijo kot z romskimi učenci. Z njimi se namreč družijo tudi izven šolskega okolja in so jih veliko bolj vajeni: »Z romskimi otroci se bolj razumem, ker se družimo tudi doma.« (R2) Podobno izhaja iz naslednje izjave: »Nisem tak fejest navajena z njimi, z Romi sem bolj, tu doma se družimo, z njimi [op. Neromi] pa nisem tak.« (R5)

Kot razloge za spore z neromskimi vrstniki so učenci izpostavili tudi njihovo neprijaznost in verbalno nasilje, zlasti žaljivke, povezane z etnično pripadnostjo: »Ker me včasih dol gledajo, govorijo, da sem Rom in govorijo grde stvari o nas.« (R3)

Intervjuji z romskimi učenci so pokazali tudi nasproten pogled, in sicer da do konfliktov prihaja pogosteje med učenci romske skupnosti, predvsem zaradi neprimernega vedenja romskih vrstnikov. Tako je intervjuvan učenec na vprašanje, s kom in zakaj prihaja v konflikte, odgovoril: »Z Romi, zato, ker so bili nesramni do drugih, jaz pa to nimam rad.« (R10)

4.2 Izkušnje romskih učencev z medvrstniškim nasiljem in odzivanje nanj

Tema Izkušnje romskih učencev z medvrstniškim nasiljem, predstavljena v Preglednici 2, razkriva dve kategoriji, povezani z izkušnjami romskih učencev z različnimi oblikami medvrstniškega nasilja v šoli ter z odzivi nanj.

Preglednica 2: Izkušnje romskih učencev z medvrstniškim nasiljem

Tema	Kategorija	Koda
Izkušnje z medvrstniškim nasiljem	Izkušnje z medvrstniškim nasiljem	Izkušnja z verbalnim nasiljem Izkušnja s fizičnim nasiljem Romski prijatelj/ica ima izkušnjo z nasiljem
	Odziv na medvrstniško nasilje	Odziv z nasiljem Iskanje pomoči pri pedagoških delavcih Medvrstniško reševanje konfliktov Brez odzivanja

Vir: Avtorjeva izdelava.

Iz Preglednice 2 je razvidno, da so se romski učenci v šoli že soočili tako z verbalnim kot tudi s fizičnim nasiljem s strani neromskih vrstnikov ali pa so navajali, da sami teh izkušenj nimajo, jih pa imajo njihovi romski sovrstniki.

Več kot polovica intervjuvancev je potrdila izkušnjo z verbalnim nasiljem s strani neromskih vrstnikov. Medtem ko sta dva učenca menila, da žaljivke niso bile povezane z njihovo etnično pripadnostjo, je devet učencev izrecno navedlo, da so jih vrstniki večinoma zmerjali zaradi tega, ker so Romi. Najpogosteje so poročali o žaljivkah, kot so »Cigan/i«, očitkih, da smrdijo in da ničesar ne znajo. Ena učenka je povedala: »Govorili so mi Ciganka, cigo, prfuknjena, smrdljiva.« (R15) Podobno je opisal tudi učenec: »Da Romi smrdijo pa take.« (R20)

Trije učenci so imeli tudi izkušnjo fizičnega nasilja s strani njihovih neromskih vrstnikov, vendar iz njihovih izjav ni bilo razvidno, da bi bil razlog za to etnična pripadnost. Je pa več intervjuvancev navedlo, da so njihovi prijatelji ali znanci iz romske skupnosti že doživeli fizično nasilje v šoli.

Intervjuvanci, ki so poročali o izkušnji z medvrstniškim nasiljem, so navedli, da so se na nasilje odzvali z nasiljem – bodisi verbalno bodisi fizično. Tako je pripovedovala ena učenka: »Ja, pač on mi je rekel nekaj zelo grdega glede mojega atija in pol sem ga jaz zmlatila in pol smo se tak zgrabili.« (R5), druga pa: »Ko mi je govorila, da sem Rominja ono

ovo, pol sem jaz njej rekla, kdo sem jaz, kaj je rekla, je bila samo tiho, pol sem jo tresnila po glavi, pa sem jo pitala, kaj sem jaz, pol je pa ona mene, pa pol smo se začeli tepst.» (R6)

Učenci so poročali tudi o drugih odzivih. Nekateri so se po pomoč obrnili na učitelje in razrednike, ki so ukrepali in konflikt pomirili:

Ja, eden v 6. razredu, ko smo se pomešali, pa sem prišla z enim takim, ko je mislil, da je samo on, pa noben drug, pa je zvedel, da sem jaz Rominja, pa mi je en čas govoril, da sem Ciganica pa takšne stvari, samo sem pol jaz to rekla razredničarki, pa se je to pol pomirilo, na koncu pa mu je bilo žal. (R9)

Eden izmed učencev, ki je imel izkušnjo s fizičnim nasiljem v šoli, je navedel, da o tem ni obvestil nikogar, saj so on in vpleteni konflikt poskušali razrešiti sami, brez vključevanja odraslih. Nekaj učencev je povedalo, da se na nasilje sploh niso odzvali. Ena učenka je opisala: »Govorili so grde besede, ampak jaz se sploh na to nisem odzvala.« (R15) Pojasnila je, da se ji tovrstni dogodki ne zdijo vredni pozornosti: »Ja pol iz tega nastane ne vem kaj, ampak meni je to vseeno, jaz grem naprej.« (R15)

5. Razprava

Temeljni namen prispevka je bil ugotoviti, kako romski učenci tretjega vzgojno-izobraževalnega obdobja osnovne šole iz romskih naselij v Prekmurju in na Dolenjskem zaznavajo odnose s slovenskimi vrstniki ter kakšne so njihove izkušnje z medvrstniškim nasiljem in odzivanjem nanj.

Rezultati kažejo, da intervjuvani romski učenci svoje odnose s sošolci večinoma zaznavajo kot pozitivne, jih opredeljujejo kot prijatelje ter menijo, da se lahko nanje zanesejo, ko potrebujejo pomoč. Ob tem se med sošolci počutijo sprejete in se radi družijo z njimi, pri čemer pa tisti, ki imajo v razredu romske sošolce, pogosteje preživljajo čas prav z njimi, čeprav niso navajali, da se z drugimi sošolci ne družijo. Ta spoznanja so spodbudna, saj, kot smo poudarili že v teoretičnem delu prispevka, so medosebni odnosi z vrstniki pomembno povezani s posameznikovim počutjem v razredu (Antonopoulou et al. 2019), učno uspešnostjo (Liem & Martin 2011; Zucchetti et al. 2015; Rambaran et al. 2017) ter vedenjem (Jenkins et al. 2016; Cho et al. 2019; Pivec & Kozina 2019).

Čeprav so romski učenci v naši raziskavi večinoma poročali o pozitivnih odnosih s sošolci, so nekateri izpostavili tudi manj spodbudne izkušnje, ki nakazujejo prisotnost diskriminacije na podlagi etnične pripadnosti. Odnose z neromskimi vrstniki nasploh so opisovali manj pozitivno kot odnose z romskimi sošolci, saj so poročali o neprijaznosti

in zavračanju, povezanem z njihovo etnično pripadnostjo. Podobno je tudi Koščak (2015) ugotovila, da se romski učenci v šoli med vrstniki ne počutijo zmeraj dobro ter da so deležni stigmatizacije zaradi svoje etničnosti. Ta hkratna prisotnost pozitivnih in negativnih izkušenj kaže na kompleksnost socialnih interakcij, pri čemer zadovoljstvo z odnosi ne pomeni odsotnosti ranljivosti ali etničnega razlikovanja.

Iz navedb intervjuvancev o tem, s kom preživljajo šolske odmore – čas, ko je izbira družbe prostovoljna – je razvidno, da se skoraj polovica romskih učencev najpogosteje druži z vrstniki iz svoje skupnosti. Nekateri sicer preživljajo odmore tudi z neromskimi vrstniki, vendar je bilo takih učencev manj, le redki pa so se družili izključno z njimi. Takšne ugotovitve odpirajo vprašanje samosegregacije, na katero je opozorila tudi Koščak (2015), ko je ugotovila, da se romski učenci med odmori sami segregirajo, kar lahko dodatno utrjuje ločnico med romskimi in neromskimi učenci. Podobne rezultate je pokazala raziskava Kisfalusi (2016), izvedena med madžarskimi in romskimi srednješolci, kjer so se etnična prijateljstva izkazala za bolj verjetna kot medetnična. Glede na navedeno ni presenetljivo, da sta dva učenca v naši raziskavi navedla, da se poleg romskih vrstnikov družita le še z učenci priseljenci.

Romski učenci v naši raziskavi so poudarili, da neprimerno vedenje posameznih romskih učencev vpliva na negativen odnos večinskega prebivalstva do romskih skupnosti kot celote. Po njihovem mnenju neromski vrstniki pogosto posplošujejo dejanja posameznikov na vse Rome, s čimer se intervjuvanci niso strinjali. Ob tem so izrazili željo, da bi jih neromski sovrstniki dojemali kot posameznike. Kljub temu smo pri romskih učencih zaznali razumevanje diskriminatornega odnosa nekaterih neromskih vrstnikov ter v določenih primerih celo opravičevanje slednjega, pri čemer so kot razlog zanj navedli neprimerno vedenje nekaterih romskih učencev.

Na podlagi predstavljenih ugotovitev lahko povzamemo, da romski učenci potrebujejo več priložnosti za druženje s slovenskimi vrstniki, da bi jih ti lahko bolje spoznali. Po mnenju intervjuvanih učencev iz našega vzorca se med obema skupinama izpostavljajo predvsem razlike na podlagi etnične pripadnosti, manj pozornosti pa se namenja značilnostim, ki bi obe skupini povezovali. Ker učenci v razredu preživijo veliko časa, imajo možnost, da se bolje spoznajo, kar je lahko eden od razlogov, da so romski učenci odnose s sošolci opisovali pozitivno. S spoznavanjem se namreč rušijo pristranske predstave o Romih, ki jih učenci večinskega prebivalstva prinašajo v šolsko okolje in na njihovi podlagi oblikujejo odnose z učenci romske skupnosti. Negativne predstave pa lahko prispevajo k nasilju neromskih vrstnikov nad romskimi učenci. Ob tem velja

omeniti še negativne izkušnje neromskih učencev z romskimi vrstniki, ki sicer niso bile predmet naše raziskave, so pa prišle do izraza v intervjujih in bi jim veljalo posvetiti pozornost v prihodnjih raziskavah.

Po mnenju intervjuvanih učencev na njihove odnose z neromskimi vrstniki pomembno vpliva tudi dejstvo, da se zunaj šolskega okolja večinoma ali celo izključno družijo le z romskimi vrstniki. Srečujejo se v domačem okolju oziroma v romskih naseljih, ki so ločena od večinskega prebivalstva, kar prispeva k tesnejšim vezem med njimi in hkrati vpliva na šibkejšje odnose z neromskimi vrstniki. Zato menimo, da je treba tako v šolskem kot zunajšolskem okolju pozornost posvetiti krepitvi medetničnih odnosov. Na to opozarja tudi Kisfalusi (2016), ki je na vzorcu madžarskih in romskih srednješolcev ugotovila, da romski učenci le redko sodelujejo s sošolci izven učilnice. Priložnost za druženje in skupno preživljanje prostega časa izven pouka ponujajo različne občolske dejavnosti, zato bi bilo smiselno romske učence k njihovem obiskovanju posebej spodbujati.

V izjavah naših intervjuvanih učencev so se pokazale tudi nekatere razlike glede na kraj šolanja, kar nakazuje vpliv širšega lokalnega konteksta na medvrstniške odnose. Intervjuvani učenci iz Dolenjske so pogosteje opisovali, da se v šolskem okolju večinoma družijo z vrstniki iz lastne skupnosti, pri čemer so odnose z neromskimi sošolci zaznavali kot bolj distancirane ali manj spodbudne. Nasprotno so učenci iz Prekmurja pogosteje poročali o druženju z romskimi in neromskimi vrstniki ter hkrati o bolj pozitivnem doživljanju odnosov v razredu. Te ugotovitve odražajo izkušnje vključene skupine učencev in jih ni mogoče neposredno prenesti na vse učence v regijah. Razlike je smiselno razumeti tudi v povezavi z družbenim in kulturnim kontekstom romske skupnosti v posamezni regiji, saj za romsko skupnost v Prekmurju običajno velja večja integriranost (Vlada Republike Slovenije 2017). Na pomen lokalnega konteksta opozarja tudi Posebno poročilo Zagovornika načela enakosti (2025), ki navaja, da se izzivi romskih otrok na področju vzgoje in izobraževanja najbolj izrazito kažejo v jugovzhodni Sloveniji. Čeprav primerjalna analiza med regijama ni bila v ospredju naše raziskave, navedene razlike nakazujejo pomen lokalnega konteksta pri razumevanju medvrstniških odnosov romskih učencev. Menimo, da bi bilo slednje smiselno podrobneje proučiti v prihodnjih raziskavah.

Druga pomembna tematika naše raziskave je bila doživljanje medvrstniškega nasilja pri romskih učencih, ki predstavlja pomemben pokazatelj medvrstniških interakcij (Peklaj & Pečjak 2015). Skoraj polovica intervjuvanih romskih učencev iz vzorca je poročala, da so v šoli že doživeli nasilje s strani vrstnikov večinskega prebivalstva, pri čemer je šlo

predvsem za verbalne oblike, kot so žaljivke »cigan«, očitki o smradu in nesposobnosti. Tudi učenci brez osebne izkušnje nasilja so poznali romske vrstnike, ki so bili žrtve nasilja, pogosto pa so omenjali tudi fizične spopade med romskimi in neromskimi učenci. Naše ugotovitve sovpadajo z izsledki predhodnih raziskav, ki kažejo, da ustrahovanje mladostnikov iz kulturnih manjšin pogosto temelji na razlikah v etnični pripadnosti, poreklu, jeziku ali migracijskem statusu (Rodríguez-Hidalgo et al. 2019). V kombinaciji z zaznanim zadovoljstvom z medosebnimi odnosi to kaže, da pozitivna socialna izkušnja v razredu ne izključuje prisotnosti tveganja za diskriminacijo in nasilje.

Naša raziskava je pokazala tudi, kako se romski učenci spoprijemajo z nasiljem vrstnikov. Najpogosteje se nanj odzovejo z lastnim nasiljem, bodisi verbalnim bodisi fizičnim. Povrnitev nasilja z nasiljem storilcem nasilja omogoča opravičevanje lastnega vedenja po načelu »vrnil sem mu, ker me je on najprej«, vendar problem nasilja na ta način ostaja nerešen (Kozmus & Pšunder 2019). To potrjuje pomen ozaveščanja učencev, da nasilje nikoli ni sprejemljiv način reševanja sporov, ter nujnost spodbujanja konstruktivnih pristopov k soočanju s konflikti. Izsledki raziskave hkrati odpirajo vprašanje različnih vlog učencev v medvrstniškem nasilju. Raziskovalni fokus pričujoče raziskave je bil usmerjen predvsem v doživljanje odnosov in izkušenj z nasiljem z vidika romskih učencev, pri čemer pa vloga romskih učencev kot morebitnih povzročiteljev nasilja ni bila v središču analize. Vsekakor pa gre za pomemben vidik, ki predstavlja pomembno izhodišče za prihodnje raziskave, v katerih bi bilo smiselno celoviteje obravnavati različne vloge učencev v medvrstniškem nasilju v etnično heterogenih šolskih okoljih. Ob predstavljениh ugotovitvah naše raziskave velja izpostaviti še nekatere omejitve. Največji izziv je predstavljala izvedba intervjujev v romskih naseljih na Dolenjskem, kjer so pogovore, ki so potekali pri intervjuvancih doma oziroma na njihovih dvoriščih, občasno motile zunanje okoliščine. Kljub tem omejitvam smo zbrali dovolj obsežen nabor intervjujev, katerih kvalitativna analiza je v celoti odgovorila na raziskovalna vprašanja o odnosih in doživljanju medvrstniškega nasilja romskih učencev v slovenskih šolah v Prekmurju in na Dolenjskem, hkrati pa odprla nova raziskovalna izhodišča. V prihodnje bi bilo v vzorec smiselno vključiti romske učence tudi iz drugih regij ter učence večinskega prebivalstva, hkrati pa več pozornosti nameniti celovitemu in poglobljenemu raziskovanju medvrstniškega nasilja med romskimi in neromskimi učenci. Poleg kvalitativnega metodološkega pristopa bi bilo raziskovanje smiselno nadgraditi s kvantitativnimi metodami pedagoškega raziskovanja na osnovi metodologije integracije kvalitativnih in kvantitativnih metod (Zurc 2013; Zurc &

Ferligoj 2023), ki omogočajo bolj poglobljeno in celostno proučevanje kompleksnih raziskovalnih fenomenov, med katere zagotovo spadajo tudi odnosi in medvrstniško nasilje.

105

6. Sklep

Naša raziskava je pokazala, da v vzorec vključeni romski učenci tretjega vzgojno-izobraževalnega obdobja osnovne šole zaznavajo odnose s slovenskimi vrstniki kot pozitivne, prijateljske in podporne. V razredih se počutijo sprejete in se radi družijo s sošolci, pogosteje z romskimi vrstniki. Kljub temu pa je mogoče zaznati tudi prisotnost diskriminacije in verbalnega nasilja, kar kaže na heterogenost medvrstniških izkušenj. Sočasna prisotnost pozitivnih in negativnih doživetij v medosebnih odnosih nakazuje, da pozitivne izkušnje ne izključujejo ranljivosti. Prav tako ni mogoče prezreti, da je zadovoljstvo z medosebnimi odnosi del kompleksnega socialnega okolja, ki ga sooblikujejo tako posamezni vrstniki kot širša skupnost. Razumevanje teh kontradiktornih izkušenj je pomembno za razvoj praks, ki spodbujajo vključujoče šolsko okolje, kjer se pozitivni odnosi lahko krepijo, hkrati pa se zmanjšuje ranljivost učencev pred diskriminacijo in nasiljem.

Ugotovitve naše raziskave nakazujejo, da so odnosi med učenci v razredu, zlasti pa medvrstniško nasilje, pod pomembnim vplivom tudi razlik v etnični pripadnosti. Zato bi bilo treba pri vzpostavljanju pozitivne šolske in razredne klime pozornost posvetiti krepitvi odnosov med učenci različnih etničnih pripadnosti. Pomemben vidik inkluzije romskih učencev v šolsko in širše družbeno okolje pa predstavljajo tudi obšolske dejavnosti, ki lahko pomembno prispevajo k povečanju kakovosti odnosov med učenci manjšinskega in večinskega prebivalstva. Posebno poročilo Zagovornika načela enakosti (2025) opozarja, da so mnogi programi za podporo romskim učencem projektno časovno omejeni, kar zmanjšuje njihovo učinkovitost, in da je potreben celosten sistemski pristop. Ta opažanja, skupaj z našimi ugotovitvami, lahko služijo kot dodatna podlaga za razmislek o tem, kako oblikovati trajnejše in bolj sistemske ukrepe, ki spodbujajo vključevanje in zmanjšujejo diskriminacijo.

Zahvala

Članek je nastal kot rezultat aktivnosti v okviru programa Slovenska identiteta in kulturna zavest v jezikovno in etnično stičnih prostorih v preteklosti in sedanjosti (P6-0372), ki je financiran s strani ARIS in se izvaja na Filozofski fakulteti Univerze v Mariboru.

Literatura

- Adam, F., Hlebec, V., Kavčič, M., Lamut, U., Mrzel, M., Podmenik, D., Poplas-Susič, T., Rotar-Pavlič, D. & Švab, I., 2012. *Kvalitativno raziskovanje v interdisciplinarni perspektivi*. Inštitut za razvojne in strateške analize, Ljubljana.
- Antonopoulou, K., Chaidemenou, A. & Kouvava, S., 2019. Peer Acceptance and Friendships among Primary School Pupils: Associations with Loneliness, Self-esteem and School Engagement. *Educational Psychology in Practice* 35 (3), 339–351, doi: 10.1080/02667363.2019.1604324
- Baciu, L. & Lazar, T. A., 2021. The Influence of Social Capital on the Educational Attainment of Roma Persons: Evidence from a Qualitative Study in Romania. V M. M. Mendes, O. Magano & S. Toma (ur.) *Social and Economic Vulnerability of Roma People: Key Factors for the Success and Continuity of Schooling Levels*. Springer International Publishing, 183–199.
- Berčon, M., 2006. *Odnos romskih učencev do šole*. Diplomsko delo. Univerza v Ljubljani. Pedagoška fakulteta.
- Boda, Z. & Néray, B., 2015. Inter-Ethnic Friendship and Negative Ties in Secondary School. *Social Networks* 43, 57–72, doi: 10.1016/j.socnet.2015.03.004
- Cho, S., Glassner, S. & Lee, J. M., 2019. Impact of Low Self-Control, Parental Involvement, and Peer Relationships on Changes of Bullying Perpetration over Time: A Latent Growth Curve Model of a Sample of South Korean Adolescent. *Children and Youth Services Review* 104, 104379, doi: 10.1016/j.childyouth.2019.104397
- Cornelius-White, J., 2007. Learner-Centered Teacher-Student Relationships Are Effective: A Meta-Analysis. *Review of Educational Research* 77 (1), 113–143, doi: 10.3102/003465430298563
- Elovainio, M., Pietikäinen, M., Luopa, P., Kivimäki, M., Ferrie, J. E., Jokela, J., Suominen, S., Vahtera, J. & Virtanen, M., 2011. Organizational Justice at School and Its Associations with Pupils' Psychosocial School Environment, Health, and Wellbeing. *Social Science in Medicine* 73 (12), 1675–1682, doi: 10.1016/j.socscimed.2011.09.025
- Engels, M. C., Colpin, H., Van Leeuwen, K., Bijttebier, P., Den Noortgate, W. V., Claes, S., Goossens, L. & Verschueren, K., 2017. School Engagement Trajectories in Adolescence: The Role of Peer Likeability and Popularity. *Journal of School Psychology* 64, 61–75, doi: 10.1016/j.jsp.2017.04.006
- Jenkins, L. N., Fredrick, S. S. & Wenger, J., 2016. Peer Victimization and Social-Emotional Outcomes: The Role of Teacher and Peer Support. *Aggressive Behavior* 44 (2), 176–184, doi: 10.1002/ab.21741
- Kisfalusi, D., 2016. The Quality of Inter- and Intra-Ethnic Friendships among Roma and Non-Roma Students in Hungary. *Corvinus Journal of Sociology and Social Policy* 7 (1), 3–26, doi: 10.14267/cjssp.2016.01.01
- Koščak, T., 2015. *Počutje romskih otrok v osnovni šoli v Grosupljem*. Magistrsko delo. Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede.

- Košir, K., 2013. *Socialni odnosi v šoli*. Subkulturni azil, zavod za umetniško produkcijo in založništvo, Maribor.
- Kovač, L., 2021. *Počutje romskih otrok v osnovni šoli in njihove zaznave odnosov z vrstniki in učitelji*. Magistrsko delo. Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta.
- Kovač, L., Zorc, J. & Pšunder, M., 2023. Teachers' Attitudes towards Roma Pupils from the Perspective of Roma Pupils and Their Mothers. *Razprave in gradivo* 91, 69–89, doi: 10.2478/tjdes-2023-0015
- Kozmus, A. & Pšunder, M., 2019. Students' Ethnic Background as a Factor in Their Involvement in Bullying. *Revija za elementarno izobraževanje* 12 (3), 229–244, doi: 10.18690/rei.12.3.229-244.2019
- Kralj, A., Žakelj, T. & Rameša, M., 2013. Interethnic Relations and Peer Violence in Austrian, Italian and Slovenian Schools. *Annales. Series Historia et Sociologia* 23 (2), 245–260, <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-RLF5ZV1Y> (dostop 24. februar 2024).
- Lešnik Mugnaioni, D., Koren, A., Logaj, A. & Brejc, M., 2009. *Nasilje v šoli: opre-delitev, prepoznavanje, preprečevanje in obravna*. Šola za ravnatelje, Kranj.
- Lešnik Mugnaioni, D., Klemenčič, I., Filipčič, K., Rustja, E. & Novaković, T., 2016. *Navodila s priročnikom za obravnavo medvrstniškega nasilja v vzgojno-izobraževalnih zavodih*. Zavod RS za šolstvo, Ljubljana, <https://www.zrss.si/digitalnknjiznica/navodila-medvrstnisko-nasilje-viz-2016/files/assets/basic-html/index.html#1> (dostop 24. februar 2024).
- Liem, G. A. & Martin, A. J., 2011. Peer Relationships and Adolescents' Academic and Non-Academic Outcomes: Same-Sex and Opposite-Sex Peer Effects and the Mediating Role of School Engagement. *British Journal of Educational Psychology* 81 (2), 183–206, doi: 10.1111/j.2044-8279.2010.02013.x
- Maynard, B. R., Vaughn, M. G., Salas-Wright, C. P. & Vaughn, S. R., 2016. Bullying Victimization among School-Aged Immigrant Youth in the United States. *Journal of Adolescent Health* 58 (3), 337–344, doi: 10.1016/j.jadohealth.2015.11.013
- Moses, J. O. & Villodas, M. T., 2017. The Potential Protective Role of Peer Relationships on School Engagement in At-Risk Adolescents. *Journal of Youth and Adolescents* 46 (11), 2255–2272, doi: 10.1007/s10964-017-0644-1
- Nikolaou, G., Kaloyirou, C. & Spyropoulou, A., 2019. Bullying and Ethnic Diversity: Investigating Their Relation in the School Setting. *Intercultural Education* 30 (4), 335–350, doi: 10.1080/14675986.2019.1582208
- Oberle, E. & Schonert-Reichl, K. A., 2013. Relations among Peer Acceptance, Inhibitory Control, and Math Achievement in Early Adolescence. *Journal of Applied Developmental Psychology* 34 (1), 45–51, doi: 10.1016/j.appdev.2012.09.003
- Olweus, D., 1995. *Trpinčenje med učenci: kaj vemo in kaj lahko naredimo*. Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport, Ljubljana.
- Pečjak, S., 2014. *Medvrstniško nasilje v šoli*. Znanstvena založba Filozofske fakultete, Ljubljana.

- Pečjak, S., Pirc, T. & Košir, K., 2021. *Medvrstniško nasilje v šoli*. Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, Ljubljana.
- Peklaj, C. & Pečjak, S., 2015. *Psihosocialni odnosi v šoli*. Znanstvena založba Filozofske fakultete, Ljubljana.
- Pietarinen, J., Soini, T. & Pyhältö, K., 2014. Students' Emotional and Cognitive Engagement as the Determinants of Well-Being and Achievement in School. *International Journal of Educational Research* 67, 40–51, doi: 10.1016/j.ijer.2014.05.00
- Pivec, T. & Kozina, A., 2019. Doživljanje nasilja v mladostništvu. *Šolsko polje* 30 (3-4), 61–87, doi: 10.32320/1581-6044.30(3-4)61-87
- Pušnik, M., 2012. Nasilje v šoli v krogu nasilja. V M. Muršič (ur.) *(O)KROG nasilja v družini in šoli: soočanje šole/vrtca nasiljem nad otroki*. Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti, Ljubljana, 107–143.
- Rambaran, J. A., Hopmeyer, A., Schwartz, D., Steglich, C., Badaly, D. & Veenstra, R., 2017. Academic Functioning and Peer Influences: A Short-Term Longitudinal Study of Network-Behavior Dynamics in Middle Adolescence. *Child Development* 88 (2), 523–543, doi: 10.1111/cdev.12611
- Ricard, N. C. & Pelletier, L. G., 2016. Dropping Out of High School: The Role of Parent and Teacher Self-Determination Support, Reciprocal Friendships and Academic Motivation. *Contemporary Educational Psychology* 44/45, 32–40, doi: 10.1016/j.cedpsych.2015.12.003
- Rodriguez-Hidalgo, A. J., Pantaleon, Y. & Calmaestra, J., 2019. Psychological Predictors of Bullying in Adolescents from Pluricultural Schools: A Transnational Study in Spain and Ecuador. *Frontiers in Psychology* 10, 1383, doi: 10.3389/fpsyg.2019.01383
- Rogers, C., 2021. Inclusion or Exclusion: UK Education Policy and Roma Pupils. V M. M. Mendes, O. Magano & S. Toma (ur.) *Social and Economic Vulnerability of Roma People: Key Factors for the Success and Continuity of Schooling Levels*. Springer International Publishing, 3–17.
- Smith, P. K., & Sharp, S., 2006. The Problem of School Bullying. V P. K. Smith & S. Sharp (ur.) *School Bullying: Insights and Perspectives*. Routledge, London, 1–19.
- Van Hoorn, J., van Dijk, E., Meuwese, R., Rieffe, C. & Crone, E. A., 2016. Peer Influence on Prosocial Behavior in Adolescence. *Journal of Research on Adolescence* 26 (1), 90–100, doi: 10.1111/jora.12173
- Vlada Republike Slovenije, 2017. *Priloga k nacionalnemu programu ukrepov Vlade Republike Slovenije za Rome za obdobje 2017–2021*. Vlada Republike Slovenije, Ljubljana.
- Walsh, S. D., Clerc, B. D., Molcho, M., Harel-Fisch, Y., Davison, C. M., Rich Madsen, K. & Stevens, G. W. J. M., 2016. The Relationship between Immigrant School Composition, Classmate Support and Involvement in Physical Fighting and Bullying among Adolescent Immigrants and Non-Immigrants in 11 Countries. *Youth Adolescence* 45 (1), 1–16, doi: 10.1007/s10964-015-0367-0

- Zagovornik načela enakosti, 2025. *Posebno poročilo. Izzivi pri vzgoji in izobraževanju romskih otrok in mladostnikov*. Zagovornik načela enakosti, Ljubljana.
- Zucchetti, G., Candela, F., Sacconi, B. & Rabaglietti, E., 2015. Friendship Quality and School Achievement: A Longitudinal Analysis during Primary School. *Journal of Applied School Psychology* 31 (4), 297–314, doi: 10.1080/15377903.2015.1084963
- Zurc, J., 2013. Integracija kvantitativne in kvalitativne metodologije v raziskavah v zdravstvu: sistematična pregledna študija = Integrating Quantitative and Qualitative Methodology in Health Science Research: A Systematic Review. *Zdravstveno varstvo* 52 (3), 221–235, doi: 10.2478/sjph-2013-0023
- Zurc, J. & Ferligoj, A., 2023. Integracija kvantitativne in kvalitativne metodologije v družboslovnem raziskovanju. V A. Istenič, M. Gačnik, B. Horvat, M. Kukanja Gabrijelčič, V. Riccarda Kiswarday, M. Lebeničnik, M. Mezgec & M. Volk (ur.) *Vzgoja in izobraževanje med preteklostjo in prihodnostjo = Upbringing and Education between the Past and the Future*. Založba Univerze na Primorskem, Koper, 511–528, <https://www.hippocampus.si/ISBN/978-961-293-255-8.pdf> (dostop 19. januar 2024).

Roma Pupils' Perceived Relationships with Non-Roma Peers and Experiences of Peer Violence

Abstract

This article examines how Roma pupils in Slovenian primary schools perceive their relationships with non-Roma peers and how they experience peer violence. It underscores the significance of interpersonal relationships for pupils' well-being and the necessity of creating a safe, supportive, and inclusive school environment. The results of an empirical qualitative study based on semi-structured interviews with a sample of 20 pupils from Roma settlements in Slovenia indicate that pupils generally perceive their relationships at school as positive and friendly, yet they continue to face peer violence and discrimination based on ethnicity. Their responses to such incidents include retaliation, seeking help from teachers, or passively ignoring the events. These results highlight the importance of fostering interethnic relations, promoting inclusive practices, and ensuring a safe school environment, while also contributing to a deeper understanding of the specifics of Roma pupils' inclusion in the Slovenian school system.

Keywords

peer relationships, peer violence, elementary school, Roma pupils, pupils' well-being at school